

Η ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ ΣΤΑ 1849

1. Σὲ κάποιο παλιὸ περιοδικὸ μὲ τὸν τίτλο «Φιλολογικὸς Συνέκδημος» βρῆκα ἔνα δημοσίευμα ἀπὸ τὶς 25 τοῦ Γενάρη τοῦ 1849 μὲ πληροφορίες γιὰ τὴν Κλεισούρα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, τῆς Ἐπαρχίας Καστοριᾶς¹. Ο ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ Νικόλαος Ἀργυριάδης παρακάλεσε κάποιον λόγιο φίλο του Κλεισουριώτη νὰ τοῦ γράψῃ γιὰ τὴν πνευματικὴ κατάσταση ὅχι μόνο τῆς Κλεισουρας μὰ καὶ ἄλλων μερῶν ποὺ ἡτανε γύρω της².

Ἡ Κλεισούρα εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς τόσες κοινότητες ποὺ ἰδρυσαν οἱ πρόγονοί μας στὰ βουνὰ τῆς πατρίδας μας ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Στὴ θέση τῆς σημερινῆς Κλεισούρας δὲ μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε πῶς ὑπῆρχε πρὶν ἄλλος συνοικισμὸς ποὺ τὸν συνεχίζει σύτη. Ὑπάρχει

1. «Φιλολογικὸς Συνέκδημος» σύγγραμμα περιοδικὸν ὑπὸ λογίων συντασσόμενον, 1(Αθήνα 1849) 190-192. Γιὰ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ δὲ ἐκδότης του φιλοδόξησε (1, 304) νὰ εἶναι σάν ἔνας ἄλλος «Ἐρμῆς δὲ Λόγιος» (βλ. Γ. Λάιον, ‘Ο Ἑλληνικὸς τύπος τῆς Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ 1821, Αθήνα 1961, σ. 92-114). Καὶ ἀληθινὰ μέσα στὸ φιλολογικὸ Συνέκδημο βλέπει κανεὶς νὰ περνοῦν μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ ὀνόματα λόγιων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δπως εἶναι δὲ Βάμβας, δὲ Μανοδόσος, δὲ Κουμανούδης, δὲ Σαρίπολος, δὲ Καστόρχης κ.π.ἄ., δῆλοι καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιβλητικοὺς καὶ μὲ θέματα γιὰ διάφορες ἐπιστῆμες.

2. Ο ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ Ν. Ἀργυριάδης εἶναι Σιατιστινός. ‘Οπως λέει δὲ Ιωάννης Ἀποστόλου στὴν ‘Ιστορία τῆς Σιάτιστας (βλ. Γ. Αποστόλος, Ιστορία τῆς Σιάτιστης, Αθήνα (1929), ἔκδ. Δημητράκου, σ. 50-51) στὰ 1820 ὑπηρετοῦσε Σχολάρχης στὴ Σιάτιστα δὲ Ἀργύρης Παπαρίζου ποὺ τὸν χαρακτηρίζει κιόλας σὰ «διδάσκαλον ἵκανωτατον». Ο Παπαρίζου αὐτὸς εἶχε τρία παιδιά. Τὸ Δημήτριο ποὺ γεννήθηκε στὴ Σιάτιστα στὰ 1804, τὸ Νικόλαο «γλωσσομαθέστατον» καὶ τὸν Ἀθανάσιο «ἐγκρατέστατον διδάσκαλον τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς», δπως λέει δὲ ίδιος δὲ Αποστόλου. Τὰ παιδιά δημως τοῦ Παπαρίζου πήραν γιὰ ἐπάνυμο τὸ πατρωνυμικὸ Ἀργυριάδης. Ἀπὸ αὐτὰ δὲ Δημήτριος καὶ Νικόλαος ἔξεδωκαν στὴ Βιέννη στὰ 1838 τὰ Πρακτικὰ μὲ τὴ δράση τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐνεγέτη Μπλατσιώτη Βαρώνου Κωνστ. Μπέλλιου στὴν Αθήνα μὲ τὸν τίτλο: «Πρακτικὰ τοῦ Εὐγενεστάτου Βαρώνου κυρίου Κωνσταντίνου Μπέλλιου Μακεδόνος, συλλεγέντα ὑπὸ τῶν αὐταδέλφων Δ. καὶ Ν. Ἀργυριάδης, ἐκ τῆς Αουστρίας, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀντωνίου Μπένκο, πρόην Αὐκούλου, 1838. Πρβλ. Μ. Καλινδέρη, ‘Ο Βαρώνος Κωνσταντίνος Δ. Βέλιος, 1772-1838, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 62. Ο Δημήτριος ἔξεδωκεν ἀκόμα στὴν Αθήνα στὰ 1842 τὰ «Προλεγόμενα εἰς τὸν ‘Ομηρον» τοῦ Κοραή («Φιλολογικὸς Σύνδεσμος» 1, 1848, 2). Ο Νικόλαος ἔξεδωκε τὸ περιοδικὸ «Φιλολογικὸς Συνέκδημος», δημοσίεψε ἀρθρα του πρωτότυπα ἡ μεταφρασμένα καὶ διασκευασμένα γιὰ τὴ Μακεδονία.

ώστόσο μιὰ παράδοση πώς παλιότερα ὑπῆρχαν κάπου ἐκεῖ κοντά 3-4 μικροσυνοικισμοὶ ποὺ τοὺς κατάστρεψαν οἱ κλέφτες¹. Τότε οἱ κυνηγημένοι κάτοικοι τους ἔσμιξαν κι ἔχτισαν ὅλοι μαζὶ τῇ σημερινῇ Κλεισούρᾳ². Τὸ καινούργιο ὄμως χωρὶ Κλεισούρα, ὅπως βεβαιώνει καὶ τ' ὅνομά του, τὸ ἔχτισαν ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Μουρίκι καὶ Βίτσι, σὲ θέση δυσκολοπάτητη. Ὁ Μιχ. Παπαμιχαὴλ ποὺ ἀσχολήθηκε τελευταῖος μὲ τὴν ἱστορία της πιστεύει πώς τὴν ἔχτισαν ἀνάμεσα στὰ 1400 μὲ 1500³. Καὶ εἶναι πιθανὴ ἡ χρονολογία αὐτῆς, ἀν θυμηθοῦμε τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς.

2. Ἐκούστηκε ἡ Κλεισούρα ἀπὸ τὸ 18ο αἰώνα κι ὕστερα. Γιατὶ ἀπὸ τὸν αἰώνα αὐτὸν ποὺ πυκνώνουν οἱ ἐμπορικὲς ἀνταλλαγές ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ στὶς παραδούναβιες χῶρες καὶ δημιουροῦνται ἐκεῖ, ὅπως καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἑλληνικὲς παροικίες, ἀρχισαν νὰ ταξιδεύουν μὲ τὰ καραβάνια καὶ πολλοὶ πραματευτάδες. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ἦτανε καὶ πολλοὶ Κλεισούριτες, ὅπως βλέπουμε στὰ ἀρχεῖα τῶν παροικιῶν, μιὰ καὶ ἡ Κλεισούρα ἦτανε «τότε μεγάλος σταθμὸς τῶν καραβανιῶν ποὺ κυκλοφοροῦσαν μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἀδριατικῆς»⁴. Ἐτσι μέσα σ' αὐτὴ τὴν μεγάλη ἐμπορικὴ ζύμωση οἱ Κλεισούριτες βρέθηκον στὰ μεγάλα ἐμπορικά κέντρα τῶν παραδούναβιων χωρῶν καὶ τῆς Δ. Εὐρώπης (Βελιγράδι, Σεμλίνο, Βουδαπέστη, Δρέσδη, Πάντεσβο, Βιέννη, Γιάσι, Ὁντέσσα, Κωνσταντινούπολη κ.ἄ.), ὥστε νὰ ἴδρυσουν μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικὰ σπίτια στὶς χῶρες αὐτὲς καὶ νὰ καταχτήσουν μιὰ τέτοια κοινωνικὴ θέση, ποὺ κοιτίτλουν εὐγένειας καὶ μεγάλα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα νὰ πάρουν⁵.

Γιὰ νὰ προκόψουν ὄμως τόσο γρήγορα καὶ τόσο πολὺ οἱ Κλεισούριτες βοήθησαν καὶ ἄλλοι παράγοντες. Ἐπειδὴ ἡ Κλεισούρα ἦταν ἔνα σίγουρο

1. Γ. Χατζηκυριακού, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν (1905-1906), Β' ἔκδοση μὲ εἰσαγωγὴ τοῦ Β. Λαούρδα, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 30-31. Γ. Κ., Ἡ Κλεισούρα, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Σφενδόνη Ν., ἔτος πρῶτον, Θεσσαλονίκη 1925, σ. 116. Μ. Παπαμηλά, Κλεισούρα Δυτ. Μακεδονίας, χ.τ. 1972, σ. 5. Γενικότερα βλ. Α. Βακαλόπουλον, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 40-49, 349-394, 412-419.

2. Ἡ λέξη Κλεισούρα εἶναι βυζαντινὴ ἀπὸ τὴν λατινικὴ λέξη clausura μὲ παρετυμολογία ἀπὸ τὸ κλείνω. Θὰ πεῖ ἔνα στενὸ πέρασμα ἀπὸ τόπο δυσκολοδιάβατο. Θὰ πεῖ ἀκόμα κάθε ταμπούρι σ' ἔναν τέτοιο τόπο. Γιὰ Κλεισούρα στὴ Θράκη μιλάει ὁ Προκόπιος στὸ ἔργο του, Περὶ κτισμάτων, ἔκδ. Haury (Teubner), τ. III, Λειψία 1906, σ. 147, 19 (IV. 11). Βλέπε ἀκόμα στὸν ἴδιο τόμο τὰ λήμματα Κλεισούρα καὶ κλείσουρα.

3. Παπαμηλά, Κλεισούρα, σ. 8.

4. Σ. Λιάκον, Ἡ καταγωγὴ τῶν Ἀρμονίων, τουπίκληην Βλάχων, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 21.

5. Παπαμηλά, Κλεισούρα, σ. 87. J. Papadrianos, Die Spirtas, eine Familie Klissouretischer auswanderer in der Jugoslawischen Stad Zemun während des 18. und 19. Jahrhunderts, «Balkan Studies», 16₁, 116-125.

καταφύγιο, ἐγκαταστάθηκαν σ' αὐτήν καὶ πολλοὶ πρόσφυγες καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη Δυτικὴ Μακεδονία, μὰ πολὺ περιστότεροι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, ποὺ καταλήστεψαν καὶ κατάκαψαν τὰ χωριά τους οἱ Ἀρβανίτες καὶ οἱ κλέφτες¹. Οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ ἦταν οἱ περιστότεροι ἔμποροι καλοστεκούμενοι κι εἶχαν ἐμπορικές συναλλαγές μὲ πολλές πολιτεῖες τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, πρὶν ἐγκατασταθοῦν στὴν Κλεισούρα. Τὶς ἐμπορικές αὐτές συναλλαγές τους τὶς συνέχισαν φυσικὰ καὶ σὰν νέοι Κλεισουριάτες κι ἔτσι στάθηκαν κι αὐτοὶ παράγοντες πολύτιμοι γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστική της πρόοδο.

Ἡ Κλεισούρα δὲν ἀνέπτυξε βέβαια κανένα εἶδος βιοτεχνίας γιὰ νὰ πάρει ὅνομα ἀπ' αὐτή. Ἡταν ὅμως μεγάλο ἔμπορικὸ κέντρο μὲ πολλὰ καὶ μεγάλα μαγαζιά, γινόταν δυὸς φορές τῇ βδομάδα ταζάρι, δρου ἔβρισκε κανεὶς διάφορα βιοτεχνικὰ προϊόντα ἑλληνικὰ κι εὐρωπαϊκὰ καὶ οἱ δρόμοι της ἦτανε πάντα γεμάτοι ἀπὸ κόσμο ποὺ ἐρχόταν καὶ ἀπὸ πολὺ μακρινὲς περιφέρειες γιὰ νὰ ψωνίζει. Μὰ καὶ σὰν κέντρο διαμετακομιστικὸ εἶχε ὅλα τὰ εἰδη τεχνίτες γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων ποὺ περνοδιάβαιναν ἀπὸ κεῖ καὶ συναλλάζονταν μαζί της.

3. “Οπως ξέρουμε δ 18ος αἰώνας, κοντὰ στὰ ἄλλα, ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐποχὴ του διαφωτισμοῦ γιὰ τὸ Γένος καὶ μέσα στὴν πνευματικὴ αὐτὴ κίνηση ἔχει τὴ θέση της καὶ ἡ Κλεισούρα². Θ' ἀναφέρω ἐδῶ ἀπὸ τοὺς τόσους λόγιους καὶ σοφοὺς της μόνο τὸ Δ.Ν. Δάρβαρη ποὺ δὲ στάθηκε ἔνας μεγάλος Δάσκαλος τοῦ Γένους, μὰ καὶ φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς μεγάλος³. Καὶ μόνο τὸ γεγονός πῶς οἱ βιβλιοθῆκες τῶν σχολείων τῆς Κλεισούρας εἶχαν περισσότερα ἀπὸ δύο χιλιάδες (2.000) τόμους βιβλία, δείχνει πῶς τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν κατοίκων της ἦτανε ὑψηλὸ καὶ εἰ Κλεισουριάτες τῆς διασπορᾶς δὲν ἦτανε μόνο ἰκανοὶ ἔμποροι, μὰ καὶ ἀνθρωποι μὲ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἄκομα καὶ τὸ γεγονός πῶς ὁ ἐκδότης τοῦ «Φιλολογικοῦ Συνέκδημου» ἀπευθύνεται σὲ γνωστό του Κλεισουριάτη ποὺ ἔμενε στὴν Κλεισούρα καὶ ζητάει πληροφορίες γιὰ τὰ σχολεῖα της, δπως καὶ τὸ ἵδιο τὸ δημοσίευμα, εἶναι μιὰ ἄλλη ἀπόδειξη τοῦ ὑψηλοῦ πολιτιστικοῦ της ἐπιπέδου.

Στὸ δημοσίευμα αὐτὸ ὁ λόγιος Κλεισουριάτης δίνει πρῶτα τὴν κοινο-

1. W. L e a k e , Travels in Northern Greece, London 4, 1835, σ. 342. Μ αρτινιανοῦ, Ἡ Μοσχόπολις, 1330-1930, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 163. Πβλ. καὶ Α. Βακαλόπουλον, Ἰστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 305.

2. Κ. Δημαρᾶ, Νεοελληνικός διαφωτισμός, Ἀθήνα 1977· βιβλίο μὲ πλούσιο φιλολογικὸ ὑλικό. Τ. Βουρᾶ, Ἰστορία τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας, Β' ἔκδοση, Ἀθήνα, δ.χ., σ. 35-52.

3. Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήνα 1868, σ. 564-565. Πρβλ. καὶ Ἀνδρ. Δημητρακόπουλον, Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν τοῦ Κ. Σάθα, Λειψία 1871, σ. 97. Μαρτινιανοῦ, Μοσχόπολις, σ. 143-144. Γιὰ τοὺς λόγιους Κλεισουριάτες βλ. Παπαμιχάλ, Κλεισούρα, σ. 142-164.

τική δργάνωση τῆς Κλεισούρας, γιατί πιστεύει πώς στὴν κοινοτική της αὐτοδιοίκηση χρωστάει τὴν ιστορική της προκοπή. Μιλάει ύστερα γιὰ τὴ γεωγραφική της θέση καὶ τέλος περνάει στὴν περιγραφή της, δύον δίνει καὶ ὅλες τὶς ἄλλες πληροφορίες ποὺ μποροῦσε νὰ δώσει. 'Αλλὰ τὴν εἰκόνα τῆς κοινότητας τῆς Κλεισούρας ὁ λόγιος Κλεισουριώτης τὴ βλέπει καὶ στὶς γειτονικές της κοινότητες κι ἔτσι γράφει: «'Εάν τις φρονίμως σκεφθεὶς ἔξετάσῃ τὴν ήμετέραν κωμόπολιν καὶ τὰς γειτονικὰς πόλεις καὶ κώμας, θέλει βεβαίως συμφωνήσει μετὰ σοῦ καὶ τῶν περιηγητῶν Εύρωπαίων, θαυμάζων τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς ταύτας καὶ οίονει 'Ελβετικὰς καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μικρὰς δημοκρατικὰς πολιτείας ἐν αἷς πολῖται, ἀφελῇ βιοῦντες βίον, πολλὰ καὶ καλὰ πολλάκις διαπράττουσιν ἔργα...»¹.

Εἶναι λοιπὸν πλούσιο τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ δημοσίευμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν Κλεισούρα κι αὐτοῦ βρίσκεται ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ιστορικὴ αὐτὴν ἀνασκόπηση ποὺ θέλει νὰ μᾶς φέρει πιὸ κοντὰ στὴν Κλεισούρα τῆς 25 τοῦ Γενάρη τοῦ 1849². Μὰ ἐδῷ ἂς ἀφήσουμε νὰ μιλήσει ὁ ἴδιος ὁ λόγιος Κλεισουριώτης κι ἀς μᾶς δώσει αὐτὸς τὴν εἰκόνα τῆς Κλεισούρας τῆς ἐποχῆς του.

'Ex Κλεισούρας τὴν 25 Ιανουαρίου 1849'

...Μοὶ ἔγραψας ζητῶν πληροφορίας περὶ τῆς φιλολογικῆς καταστάσεως τῶν μερῶν μας, ἀλλ᾽ ἔγώ (διμολογῶ τὸ σφάλμα μον) ἔγέλασα καταρχὰς διὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου ταύτην διότι κατὰ δυστυχίαν ἐφρόνονν καὶ ἔγώ, ὡς καὶ οἱ

1. 'Ο λόγιος Κλεισουριώτης μιλώντας γιὰ περιηγητὲς Εύρωπαίους ίσως νὰ εἰχε ύπόψη του τὸν Ρουμενίαν πέρασε ἀπὸ τὴν Κλεισούρα στὰ 1806, δταν ταξίδευε στὴ Δυτ. Μακεδονία κι ἔγραψε τὰ παρακάτω:

«...pour arriver à Vlacho Cleisoura. Cette ville, habitée par cinq cents familles de Valaques Dassarets, la plupart, réfugiés de Moschopolis, est surnommée par les Grecs, Cosmopolis, sans qu'ils en donnent la raison. Ses habitants croient que la colonie par laquelle elle fut fondée, arriva dans les hauteurs du mont Sarakina, vers le quinzième siècle, temps où les Turcs, qui désolairent la Macédoine, obligèrent les chrétiens à se retirer dans les montagnes les plus inaccessibles pour éviter l'esclavage ou la mort. Depuis cette époque, la population s'est accrue d'une foule de Valaques qu'une sorte d'instinct porte à rechercher les régions froides, voisines des forêts, des pâtures et des eaux glaciales, qui sont leurs délices. On me cita parmi les habitants de cette ville, plusieurs riches marchands et des kiradgis, qui commençaient alors à fréquenter la route que le commerce venait de se frayer à travers la Bosnie, jusqu'à Costainitzia».

F.-C.-H.-L. Pouqueville, Voyage dans la Grèce, 2η ἔκδ., τ. II, Paris 1826, σ. 369.

2. Τὸ δημοσίευμα αὐτὸ δὲν εἶναι μόνο ἔνα κείμενο ιστορικὸ γιὰ τὴν Κλεισούρα τοῦ 1849. Εἶναι ταυτόχρονα κι ἔνα κείμενο ιστορικὸ καὶ γιὰ τὶς κοντινές κοινότητές της. Πληροφορίες γιὰ τὴν δργάνωση καὶ τὴν αὐτοδιοίκηση τῆς Κλεισούρας θὰ βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε κάποιες ίδιορρυθμίες ποὺ παρουσιάζουν οἱ κοινότητες αὐτές στὴν αὐτοδιοίκησή τους. Γιαυτὸ καὶ ἡ ἀνατύπωσή του στὰ «Μακεδονικά» θὰ βοηθήσει νὰ τὸ ἔχει πρόχειρο δποιος θὰ χρειαστεῖ νὰ τὸ μεταχειριστεῖ.

πλεῖστοι παρ' ἡμῖν λόγιοι, ἐπτοημένος μὲν πρὸς τὰ ξένα καὶ μακρὰν τῆς γεννητησάσης ἡμᾶς πατρίδος, καταφρονῶν δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ σμικρὰ καὶ ἔωλα ταῦτα νομίζων. Διακοινώσας δύμως τὰ γραφόμενά σου πρὸς τινα τῶν ἐνταῦθα φίλων σου ἐδιδάχθην παρ' αὐτοῦ τὴν περὶ τῶν μερῶν μας ἰδέαν σου, καὶ ἐπήνεσά σου τὸ φιλόπατρι αἰσθημα καὶ τὴν καλήν σου περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς κρίσιν. Καὶ τῷ ὅντι εἴμεθα λίαν ἀξιόμεμπτοι, μὴ εἰδότες ὅτι καὶ Θουκυδίδης καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διὰ τοῦτο μάλιστα ἐφημίσθησαν καὶ τὸ ἑαυτῶν ἀπαθανάτισταν δόνομα, διότι ἐπιμελῶς καὶ φιλαλήθως τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν καθ' ἑαυτὸν διάλεκτον ἀναγράφαντες συμβάντα, παρέδωκαν ταῦτα καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς, δοξάσαντες καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰς πατρίδας ἑαυτῶν ἡμεῖς δύμως νομίζομεν σήμερον, ὅτι θέλομεν ἀπαθανατίσει τὸ δόνομα ἡμῶν, μεταφράζοντες μυθιστόρημα ἢ ἄλλο τι βιβλιάριον ξένον καὶ ἀλλόφυλον μᾶλλον, ἢ ἀναγράφοντες καὶ ἐπαξίως τιμῶντες τοὺς τῶν συγχρόνων ἡμῶν πρὸς εὐχειαν τῆς πατρίδος ἀξιεπαίνοντας ἀγῶνας.

Καὶ τῷ ὅντι, ἐάν τις φρονίμως σκεφθεὶς ἐξετάσῃ τὴν ἡμετέραν κωμόπολιν καὶ τὰς γειτονικάς πόλεις καὶ κώμας, θέλει βεβαίως συμφωνήσει μετὰ σοῦ καὶ τῶν περιηγητῶν Εὐρωπαίων, θαυμάζων τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς ταύτας καὶ οἰονεὶ Ἐλβετικάς καὶ τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος μικρὰς δημοκρατικάς πολιτείας, ἐν αἷς πολῖται, ἀφελῆ βιοῦντες βίον, πολλὰ καὶ καλὰ πολλάκις διαπράττουσιν ἔργα, ἀξιαὶ τῆς προσοχῆς φρονίμου καὶ πεφωτισμένου ἴστοριογράφου. Ἐὰν δὲ παρ' ἡμῖν ἦτο σύνθησες τὸ ἀξιοπρεπές ἐκεῖνο τῶν προγόνων ἔθος, νὰ ἀναγράφωνται ἐν στήλαις λιθίναις τὰ καλὰ τῶν καλῶν πολιτῶν ἔργα, δὲν ἥθελον λησμονεῖσθαι τοσαῦται ἀξιέπαινοι πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδούλεύσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀμελῶς καὶ ἀλαζονικῶς ἡμᾶς ἐπισκεπτόμενοι ἥθελον ἀνενεργίσκει πολλὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνων ἀξια.

Τοιαύτη εἶναι κοὶ ἡ κωμόπολις ἡμῶν. Ὡκοδομημένη ἐπὶ τῶν πλευρῶν δενδροφόρυτον καὶ τερπνοῦ γεωλόγου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Βερμίου ὅρον (τοῦ δόποιον καὶ τὸ δόνομα διασώζεται παρὰ τὴν Σιάτισταν καὶ Γεράνειαν Μπούρον οἱ βαρβαρικῶτερον ἀποκληθέντος), καὶ ἔχονσα πολλὰ καὶ ψυχρὰ ὕδατα, παριστάνει σταυροῦ σχῆμα, τοῦ δόποιον ἢ μὲν μία χειρὶ ἐκτείνεται πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν εἰς Καστορίαν ἀγούσαν, ἢ δὲ ἐπέρια πρὸς τὸν Ρούγγον καὶ τὸν ἄγ. Ἡλίαν, ἢ δὲ κεφαλὴ πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γεωλόφου ἄγ. Ἀθανάσιον, καὶ οἱ πόδες πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὴν πεδιάδα. Κεῖται δὲ εἰς ὑψηλὴν θέσιν καὶ βλέπει πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἀχανῆ πεδιάδα πρὸς τὰ Βοδενὰ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἐπ' αὐτῆς πρὸς δύο μεγάλας λίμνας τὴν τοῦ Οστρόβουν καὶ τὴν τῆς Ράπτουν ἐγχωρίως καλούμενην καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖσε δρηγὴν ἢ ἐποφις αὕτη εἶναι ὠραία καὶ μαγευτική· καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ ἄγ. Ἡλιού καταφαίνεται πρὸς Ν.Α. δι γεραρδός Ὁλυμπος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἄγ. Ἀθανασίου βλέπει ὁ θεατὴς πρὸς τὴν λίμνην τῆς Καστορίας καὶ τὴν παρὰ ταῦτην πεδιάδα καὶ τὰ ὑπεροχείμενα δρηγὴ πρὸς δυσμάς· πρὸς βορρᾶν δὲ κλείεται ἢ πόλις ὑπὸ δρους καλούμενον Σιον μπρετς,

πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ Βλάτσι βουνοῦ (*Μοναχίκη*), ἔχονσα καὶ ἐξοχήν τινα Ῥοῦγγον καλούμενην καὶ βρόνσεις ψυχροῦ ὕδατος. Τοιαύτη δὲ οὖσα περιέχει μόλις ἐννεακοσίας οἰκίας καὶ περὶ τοὺς 3.500 κατοίκους. Ἐὰν δὲ ἥδη ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ δημόσια αὐτῆς καταστήματα καὶ τὸ φιλόμουσον καὶ φιλόπατρι τῶν κατοίκων, ἀλγίστας καὶ παρ' ὑμῖν, τοῖς ἐλευθέροις λεγομένοις Ἐλλησι, θέλομεν εὑρεῖ ἐπίσης ἀκμαζούσας κωμοπόλεις. Λιότι καὶ παρ' ὑμῖν, φίλε, δπον ὑπάρχει δύμόνοις καὶ ζῶσι φιλόμουσοι καὶ συνετοὶ πολῖται, καὶ παρ' ὑμῖν προσδεύοντες τὰ κοινὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἡ δὲ ἐλληνικὴ εὐφυΐα καὶ τὰ ἀνυπέρβλητα φαινόμενα ὑπερηφανῆ ἐμπόδια, ἐὸν μόνον ὑπάρχει διθεάρεστος ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος ζῆλος, καὶ ἡ ἀξιάγαστος καὶ ἴερδ ὅμονοια.

Ἐχει λοιπὸν καὶ ἡ πατρὶς ἡμῶν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ διὸ ἀξιοπρεπεῖς ναούς, εἰς δύο οὖσα ἐνορίας διῃρημένη, τὸν τοῦ ἀγίου Νικολάου εἰς τὰ ἄνω καὶ Δ. καὶ τὸν τοῦ ἀγ. Δημητρίου εἰς τὰ κάτω καὶ πρὸς Ἀνατ. ἐν δὲ τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει καὶ ἡ Ἐλλ. ἡμῶν Σχολή, μὲ βιβλιοθήκην καὶ σφαίρας, καὶ τρεῖς διδασκάλους· ὃν δ μὲν Λημ. Παπαχαρισιάδης εἰκοσαετίαν ἥδη ὅλην διδάσκει τὴν νεολαίαν ἡμῖν, συμβούλευον καὶ νουθετῶν ἐπὶ τὰ καλὰ νέους τε καὶ γέροντας, ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας, κατ' οἰκίαν τε καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ Σχολάρχης ἡμῶν Κ. Δημ. Ἀνασ. Λάσκαρις, καλῶς κατηρτυμένος μὲ τὴν νεωτέραν παιδείαν διδάσκει καὶ ποδηγητεῖ ἐπαξίως τενὸς ἡμῶν πρὸς τὰς ἐκ τοῦ Ἐλικώνος δρμωμένας κλεινὰς τοῦ Διός καὶ τῆς Μηνημοσύνης θυγατέρας. Παρὰ τὴν Ἐλλ. Σχολὴν ὧλοδόμηται κοὶ τὸ ἀλληλοδιδακτικόν, χρῆσον δμως τοῦτο πλειοτέρας παρὰ τῶν πολιτῶν ἐπιμελείας, ὡς ἡ πρώτη καὶ κρατίστη βάσις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κρείτονος παιδείας. Εἴθε δὲ οἱ φιλόμουσοι συμπολίται μον τὰ ἐπιστήσωσι τὴν σύντονον προσοχὴν των πρὸς τελειοποίησιν τοῦ δημωφιλεστάτου τούτου καταστήματος καὶ καθίδρυσιν καὶ σχολείον τῶν κορασίων, ἀποστέλλοντες δπον δεῖ ὑπότροφον τι πτωχὸν κοράσιον, διὰ τὰ ἀποκατασταθῆ ἀξία νὰ διδάξῃ ἔπειτα καὶ προσαγάγῃ εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἡθικὴν τὰς ἑαυτῆς συμπολίτιδας.

Προήγαγε δὲ ἡ πατρὶς ἡμῶν καὶ ἄλλους μὲν κλεινοὺς ἀνδρας, καὶ τοὺς παρὰ πᾶσι δὲ γνωστοὺς αὐταδέλφους Δαρβάρεις, πολλῶν καὶ καλῶν συγγραμμάτων ἐκδότας, ἔτι δὲ τὸν σεβάσμιον καὶ ἀοιδίμονον Ἀρχιμανδρίτην Σωφρόνιον Μπαρτζούτζον, δστις ὑπῆρξε καθιδρυτὴς τρόπον τινὰ τῆς Σχολῆς, καταβαλὼν 34 χιλ. γρ. κεφάλαιον. Τούτου ἡ προτομὴ διαφυλάττεται ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς βιβλιοθήκης πρὸς αἰώνιον μνημόσυνον ὁ δὲ νίδος αὐτοῦ Μιχ. Στ. Μπαρτζούλας ἐξέδωκε Γαλλικὴν γραμματικήν. Προσέφερε δὲ εἰς πλοιτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης πολλὰ βιβλία καὶ δ φιλόμουσος Παπᾶ Κώστιας Ντούλης, ἐν οἷς καὶ τὰ ὑπαντα τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου. Κατὰ τὴν ἑορτὴν δὲ τοῦ ἀγ. Σπυρίδωνος τελεῖται ἡ ἑορτὴ τοῦ σχολείου, τοῦ ὅποιον ἡ σηραγίς φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγ. τούτου. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιζώντων φιλομούσων

ἀνδρῶν, ἃς μᾶς συγχωρηθῆ ἐπὶ τοῦ παρόντος (διότι ἄλλοτε θέλομεν ἀναφέρει καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀξίους ἐπαίνων διὰ τὸ φιλόμουσον αὐτῶν) νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς Κυρίους Σίμονα¹ Ι., Σιμώνα καὶ Αθ. Μπήκαν, τοὺς διὰ συνετῶν καὶ ἐντόρων προτοπῶν τε καὶ συμβονλῶν πολλὴν παρέχοντας ὀφέλειαν· ἔτι δὲ τὸν Ιατρὸν Πέτρον Χ. Βιάλον, τοὺς Κυρίους Εμμανούὴλην Μπέζην, φιλομουσότατον καὶ ἀξιοσέβαστον, καὶ Γεώργιον τὸν Λέκκον, τῶν ὅποιων ὁ τελευταῖος μάλιστα, ὡς νεώτερος κοὶ μᾶλλον φερόπονος, πολλὰ ἐπεμελήθη τῆς πατρίδος καταστήματα, κατορθώσας ἵδιως καὶ νὰ φέψῃ ἀπὸ δύο ὥραιν ἀποστάσεως ὅδῳ ψυχρότατον καὶ ὅγιέστατον εἰς τὴν πόλιν, σχίσας βράχους, οἰκοδομήσας βρύσεις καὶ ἀνεγείρας κρεωσφαγεῖα καὶ ἐργαστήρια δαπάνη τῆς σχολῆς. Άλλ’ ὁ διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ἀξιος ἐπαινος ἀποδίδεται καὶ ἀνήκει κατὰ μέγα μέρος εἰς δῆλην τὴν πατρίδα καὶ σύμπαντας τοὺς φιλομούσους ΚΛΕΙΣΟΥΡΙΩΤΑΣ.

"Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς προγόνους ἡμῶν, τοὺς ζηλοτύπους ἐκείνους Ἀθηναίους, οἵτινες οὐδὲ εἰς τὸν Μιλτιάδην ἐσυγχώρουν νὰ τιμᾶται μόνος, ὡς μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οὐχὶ μόνος ἀριστεύσας. Τοῦτο ἔχοντες κατὰ νοῦν καὶ οἱ κλεινοὶ ἡμῶν συμπολῖται τὸν πάντα ἐπαινον ὑπὲρ ἀπάντων θέλοντες τῶν ουμπολιτῶν, ἀρκούμενοι αὐτοὶ καὶ εὐγνωμονοῦντες μάλιστα, διτὶ ἡ πατρὶς αὐτοὺς ἐξελέξατο σκεύη τῆς ἐκλογῆς της, ὀναγορεύοντα αὐτοὺς ἐπαξίως ἐπιμελητὰς καὶ ἐφόδους καὶ προστάτας τῶν φιλανθρωπικῶν καὶ φιλοπαιδευτικῶν τῆς πατρίδος καταστημάτων. Αὕτη δὲ ἡ κοινοφροσύνη καὶ ἐντελὴς δμόνοια σώζει τὰς πόλεις, καὶ ἐδόξασε καὶ δοξάσει σὸν θεῷ καὶ τῇ ἡμετέρων πατρίδα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΑΣ

RÉSUMÉ

Jean Tsaras, Clissoura en 1849.

L'auteur, après une brève introduction sur l'histoire de Clissoura, édit un texte publié dans la revue «Philologicos Synecdemos» le 25 Janvier 1849, qui fournit des renseignements sur Clissoura de cette époque.